«8D11401 – Әлеуметтік жұмыс» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін Төленді Шолпан Қанатқызы «Жыныстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды әлеуметтік оңалту практикасы» диссертациялық жұмысына отандық ғылыми кеңесші

ПІКІРІ

Диссертация тақырыбының өзектілігі, маңыздылығы және дер кезінде таңдалуы. Диссертациялық жұмыс жыныстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды әлеуметтік оңалту практикаларын жан-жақты зерттеуге арналған және мәселенің әлеуметтік, психологиялық және клиникалық аспектілеріне ерекше назар аударады. Зерттеуде балаларға қатысты жыныстық зорлық-зомбылықтың бүкіл әлем бойынша кең таралуын ескере отырып, тиімді оңалту жүйелерінің қажетті көкейтесті мәселе ретінде қарастырылады. ЮНИСЕФ-тің жаңа бағалауларына сәйкес, дүниежүзінде 5 жасқа дейінгі шамамен 400 миллион бала немесе осы жас тобындағы әрбір 10 баланың 6-сы үй жағдайында үнемі психологиялық агрессияға немесе физикалық жазалауға ұшырайды. Олардың шамамен 330 миллионы физикалық жазалауға тап болады.

Жыныстық зорлық-зомбылықты басынан өткерген балаларды әлеуметтік оңалту практикаларына арналған тақырыптың таңдалуы айрықша өзекті және ғылыми тұрғыдан негізделген. Қазіргі таңда кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық жағдайларының анықталу санының артуымен сипатталатын әлеуметтік ахуалда мұндай балаларға арналған тиімді оңалту тәсілдерін зерттеу аса маңызды болып отыр. Бұл санаттағы балаларды әлеуметтік оңалту мәселесі тек психологиялық немесе әлеуметтік шеңберде ғана қарастырылмай, пәнаралық сипатқа ие, бұл оның ғылыми және практикалық маңызын арттыра түседі. Диссертациялық жұмыстың өзектілігі қоғам тарапынан туындап отырған сұраныспен қатар, зорлық-зомбылық құрбаны болған балаларға кешенді қолдау көрсетуге бағытталған институционалдық қажеттіліктермен де айқындалады.

Зерттеудің өзектілігі Қазақстандағы балаларға қатысты жыныстық зорлық-зомбылық оқиғаларының көбеюімен айқындалады, бұл 2015 жылдан 2024 жылға дейінгі статистикалық деректермен расталады. Балаларға қатысты жыныстық зорлық-зомбылық мәселесі жәбірленушінің психикалық, физикалық және әлеуметтік әл-ауқатына, сондай-ақ оның қоғамға одан әрі бейімделуіне әсер ететін ұзақ мерзімді салдарға ие. Қазақстанда жыныстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды әлеуметтік оңалту жүйесі әлі де

жеткілікті дамымаған, бірізді емес және баланы қалпына келтіруге кешенді көзқарасты қамтамасыз етпейді.

Ғылыми нәтижелердің сенімділігі, негізділігі және жаңалығы. Диссертацияда ұсынылған ғылыми нәтижелер жоғары деңгейдегі негізділігімен және әдіснамалық қатаңдығымен ерекшеленеді. Автор сандық және сапалық әдістерді біріктіретін кешенді тәсілді қолдана отырып, жыныстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды әлеуметтік оңалту ерекшеліктерін жан-жақты зерттеген. Эмпирикалық база әлеуметтік мекемелердің жұмыс тәжірибесінен алынған материалдарды, мамандармен жүргізілген сұхбаттарды және нақты жағдайларды (кейстерді) талдауды қамтиды, бұл алынған қорытындылардың шынайылығы мен репрезентативтілігін дәлелдейді. Зерттеудің жаңалығы – әлеуметтік жұмыс, психология, медицина, педагогика және құқық салалары мамандарының өзара үйлестірілген іс-әрекетіне негізделген авторлық пәнаралық сүйемелдеу моделінің жасалуында. Бұл модель әлеуметтік оңалту тетіктері туралы бар түсініктерді едәуір кеңейтеді. Сонымен қатар, әдістемелік аппарат балалардың виктимизациясына тән ерекшеліктерге бейімделген, бұл жұмыстың ғылыми маңызын арттыра түседі.

Зерттеу нәтижелерінің ғылыми және практикалық маңыздылығы. Диссертациялық зерттеудің ғылыми маңыздылығы – жыныстық зорлық-зомбылық салдарларын және оған ұшыраған балалардың әлеуметтік бейімделу тетіктерін зерттеуге арналған теориялық тәсілдерді дамытуға қосқан үлесінде. Автор әзірлеген тұжырымдамалық модель әлеуметтік оңалту және виктимология салаларындағы кейінгі зерттеулер үшін негіз бола алады. Практикалық маңыздылығы – ұсынылған ұсынымдар мен құралдардың әлеуметтік қызметтер, білім беру ұйымдары, профилактика және кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жүйелерінің қызметінде нақты қолданылу мүмкіндігінде. Жұмыста мекемелер арасындағы өзара әрекеттестікті жетілдіру, мамандардың біліктілігін арттыру және қайталама виктимизацияның алдын алу бағдарламаларын әзірлеуге қатысты нақты ұсыныстар берілген, бұл оның қолданбалы әлеуетін айғақтайды.

Диссертацияның академиялық стандарттарға сәйкестігі. Диссертациялық зерттеу қолданыстағы академиялық стандарттарға сәйкес докторлық диссертацияларға қойылатын талаптарға толықтай жауап береді. Жұмыс құрылымының логикалылығымен, теориялық талдаудың тереңдігімен, ғылыми дәлелдемелердің жоғары деңгейімен, дереккөздер мен ғылыми аппаратты дұрыс пайдаланумен ерекшеленеді. Зерттеудің барлық элементтері – мәселенің қойылуынан бастап қорытындылардың жасалуына дейін – автордың жоғары кәсіби даярлығын және ғылыми зерттеуді дербес

жүргізуге қабілеттілігін көрсетеді. Жұмыста ұсынылған нәтижелер ғылыми жаңалығымен, практикалық маңыздылығымен және академиялық әрі қолданбалы салаларда одан әрі дамуға үлкен әлеуетімен ерекшеленеді. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, диссертациялық жұмыс оң бағалауға лайық және қорғауға ұсынылуы мүмкін.

Диссертацияның практикалық маңыздылығы. Зерттеу нәтижелері жыныстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды әлеуметтік оңалтудың тиімді тетіктерін әзірлеуге және енгізуге нақты мүмкіндік береді. Автор ұсынған тәсілдер мен ұсыныстар балалардың құқықтарын қорғау саласындағы әлеуметтік қызметтер, білім беру ұйымдары, құқық қорғау және денсаулық сақтау мекемелері үшін пайдалы құрал бола алады. Диссертацияда ұсынылған әдістемелік нұсқаулар мен модельдер тәжірибеде қолдануға бейімделген және мамандардың кәсіби біліктілігін арттыруда, сондай-ақ қайталама виктимизацияның алдын алу бойынша бағдарламаларды әзірлеуде негіз бола алады. Зерттеу нәтижелері интердисциплинарлық өзара іс-қимылды жетілдіруге және жәбірленуші балаларға көрсетілетін көмектің сапасын арттыруға бағытталған жүйелі шараларды қабылдауға ықпал етеді.

Ізденушінің сөзсіз артықшылығы мен ғылыми үлесінің бірі - жұмыстың төрт кезеңнен тұратын, әдістемелік тұрғыдан негізделген эксперименттік бөлігінің орындалуы болып табылады. Зерттеу сенімділік (дәлдік), жеткіліктілік (сандық өлшем), жүйелілік (ұқсас нәтижелермен салыстырмалылығы) және әртүрлі тәсілдерді түсіну сияқты сапа критерийлеріне негізделе отырып жүргізілген. Зерттеу жұмысы университет жанындағы Этикалық комитеттің мақұлдауынан өткен. Зерттеуге қатысушылардың бастапқы қызығушылық білдіру кезінде және топтық/жеке сұхбат күні ақпараттандырылған және саналы келісім беруі ерекше назарда болды. Оларға құпиялылық пен анонимдік қағидалары, зерттеуден кез келген уақытта бас тарту құқығы және деректердің қалай пайдаланылатыны туралы толық ақпарат берілген. Зерттеуде салалық лауазымдарда жұмыс істейтін әлеуметтік қызмет мамандарынан тұратын мақсатты іріктеу әдісі қолданылған.

Тұтастай алғанда, диссертациялық жұмыс тәжірибелік және теориялық маңызы бар және Қазақстандағы әлеуметтік жұмыстың дамуына белгілі бір үлес қосатын ғылыми нәтижелерді, қорытындылар мен ұсынымдарды қамтитын дербес, тұтас және аяқталған зерттеу болып табылады.

Жоғарыда баяндалғанды ескере отырып, *«Жыныстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды әлеуметтік оңалту практикасы»* диссертациялық зерттеуі докторлық диссертацияларға қойылатын талаптарға толық жауап беретін дербес білікті ғылыми еңбек болып табылады, ал оның

авторы – *Төленді Шолпан Қанатқызы* «8D11401 – Әлеуметтік жұмыс» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беруге лайық деп санаймын.

Ғылыми кеңесші:

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің
әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының меңгерушісі,
әлеуметтану ғылымдарының докторы,
профессор **Әбдірайымова Г.С.**

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық кадрларды даярлау және аттестаттау басқармасының басшысы
ЗАВЕРЯЮ
Начальник управления подготовки и аттестации научных кадров КазНУ им. аль-Фараби
«__» _____ ж./г

БИН 990140001154